

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
«МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БАЛАЛЫҚ ШАҚ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ОРТАЛЫҒЫ

**АТА-АНАЛАРҒА АРНАЛҒАН
«БАЛАЛАРДЫҢ ТҮРЛІ ІС-ӘРЕКЕТІНДЕ ЕРТЕ ЖАСТАҒЫ
БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛІН ДАМУДА
ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУ»**

ӘДІСТЕМЕЛІК ҚҰРАЛЫ

МЕТОДИЧЕСКОЕ ПОСОБИЕ

**ДЛЯ РОДИТЕЛЕЙ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИГРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В
РЕЧЕВОМ РАЗВИТИИ ДЕТЕЙ РАННЕГО ВОЗРАСТА ЧЕРЕЗ
РАЗЛИЧНЫЕ ВИДЫ ДЕТСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Нұр-Сұлтан,
2019

*Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
«Мектепке дейінгі балалық шақ» республикалық орталығы базасында
әзірленген*

Ата-аналарға арналған «Балалардың түрлі іс-әрекетінде ерте жастағы балалардың тілін дамытуда ойын технологияларын қолдану» әдістемелік құралы. Нұр-Сұлтан, 2019 - 44 бет.

Пікір жазғандар:

С. Жиенбаева, п.ғ.д., профессор

Г. Ахунова, меңгеруші

Ж. Рахметова, әдіскер

Әдістемелік құрал балалардың түрлі іс-әрекеті арқылы ерте жастағы балалардың тілін дамыту мәселелерінде ата-аналардың арасында педагогикалық білімді насихаттау мақсатында әзірленген. Аталған құрал жас ата-аналарға, «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту» мамандығы бойынша оқып жатқан ЖОО мен колледждердің студенттеріне және ата-аналар қауымына арналған.

Әдістемелік құрал «Мектепке дейінгі балалық шақ» республикалық орталығының Ғылыми-әдістемелік кеңесінде қаралып, ұсынылған (2019 жылғы 6 қыркүйектегі №5 хаттама).

«Мектепке дейінгі балалық шақ»
республикалық орталығы, 2019 ж.

ТҮСІНДІРМЕ ЖАЗБА

Ерте жас — баланың танымдық және сөйлеу қабілеттерінің қарқынды даму кезеңі. Дұрыс сөйлей білуі оның дамуына, қоршаған орта мен онда өзін тануына әсер етеді.

Бүгінде ерте жастағы балаларда сөйлеу қызметіне әсер ететін жағымсыз факторлардың әсерінен ата-ананың үнемі «жұмысбасты» болып, балаға көп уақыт бөлмеуінен және баламен қарым-қатынастың жиі болмауынан балалардың сөйлеу белсенділігі төмендігі, балалардың көпшілігінің тілі өзінің жасына сәйкес емес екендігі, сөздік қордың жеткілікті дамымағаны және бала тілінің дөрекі екені байқалады. Сондықтан осы аталған түйінді мәселені шешуді ерте жастан бастап қолға алып, балалардың тілін қалыптастыруға ерекше мән берілуі қажет.

Балалардың сөйлеу әрекетін жетілдірудің маңызды алғышарты өз қалауымен тілдік қарым-қатынасқа белсенді қатысуға баланың ынтасының пайда болуына ықпал ететін, жағымды эмоционалдық көңіл-күй орнату болып табылады. Ал балалардың тілін дамытуға ықпал ететін жағымды көңіл-күй мен жағдаяттарды құруда ойын әрекеті жәрдемдеседі.

Балалардың тілін дамыту баланың ересектермен және айналасындағы адамдармен толыққанды қарым-қатынасы кезінде ғана мүмкін болады.

Осы құралдың мақсаты – балалардың түрлі іс-әрекеті арқылы ерте жастағы балалардың тілін дамыту мәселелерінде ата-аналарға әдістемелік көмек көрсету.

Міндеттері:

- ерте жастағы балалардың сөйлеуін дамыту үшін жағдай жасау;
- жаңа сөздік ойындарды үйрету арқылы балалардың сөздік қорын байыту,
- танымдық процестерді: зейінді, қиялды, есте сақтауды, ойлауды дамыту
- балалардың сөйлеуін дамыту мәселелерінде ата-аналардың құзыреттіліктерін арттыру.

Бала өмірінің алғашқы жылдары сөйлеуді меңгеруге қарқынды және оның алдағы дамуында маңызы зор кезең болып табылады.

Күтілетін нәтижелер:

- балалар үшін: бала ересектің айтқан барлық сөздерін түсінеді, оны қоршаған заттарды атайды, алғашқы жалпылауды жасайды, бірлескен әрекетке қатысты ересектің нұсқауларын түсінеді және орындайды;
- ата-аналар үшін: балалардың сөйлеуін дамыту мәселелерінде ата-аналардың құзыреттіліктерін арттыру, түрлі әрекеттер арқылы сөйлеуді белсендіру, ойын құралдарын, әдістерін, тәсілдерін игеру,

Осы құралда ата-аналар үшін келесі бөлімдер ұсынылған: «Ерте жастағы балалардың сөйлеуін қалыптастырудың ерекшеліктері», «Сөйлеуді дамыту үшін жағдай жасау», «Ерте жастағы балалардың сөйлеуін дамытуда ойын технологияларын қолдану», «Баланың сөйлеуін қалыптастырудағы ересектердің рөлі».

ЕРТЕ ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Бала өмірінің алғашқы жарты жылдығында сөйлеген сөзді естуі қалыптасады, осы кезеңде бала «гуілдеп» қуанып дыбыстар шығара бастайды.

Ал екінші жартыжылдықта көбінесе баланың қимылдарымен байланысты кейбір дыбыстардың дыбыстық үндестікпен қайталануын аңғаруға болатын былдыр пайда болады. Осы кезеңде былдыр қол сермеумен үйлеседі.

1 жастың соңында бала ересектермен айтылған 10-20 сөзді түсінеді және ересектердің айтқан сөздеріне ұқсайтын бір немесе бірнеше алғашқы сөздерді айта бастайды. Балада алғашқы сөздің пайда болуымен оның психикалық дамуының жаңа кезеңі басталады. Ол баланың өзінің мінез-құлқын басқаруға және жаңаша тілдесу түрлеріне мүмкіндіктерді ашады.

Ресей ғалымы Е.А. Аркиннің зерттеулері бойынша белсенді сөздіктің артуы келесідей сандық ерекшеліктермен сипатталады:

- 1 жаста – 9 сөз;
- 1 жас 6 ай – 39 сөз;
- 2 жаста – 300 сөз;
- 3 жаста – 1500 сөзге дейін.

Екі жаста балада қоршаған ортаға қызығушылығы артады: ол барлығын көргісі, танығысы және қолымен ұстағысы келеді. Осы кезеңде баланың қалауы оның мүмкіндіктерінен де асып кетеді сондықтан бала ересектерге көмекке жүгінеді. Бала өзін қоршаған орта заттарын атай отырып, ересектің айтқан барлық сөздерін түсінеді.

Баланың сөйлеу белсенділігі артады. Оның тілдесу ортасы кеңейеді, ол тілдесудің арқылы тек жақын адамдарымен ғана емес сондай-ақ басқа да ересектермен және де басқа балалармен де қарым-қатынас жасай алады.

Баламен айтылған сөз ыммен және ишарамен сүйемелденеді. Мектепке дейінгі жаста белсенді сөйлеуді игеру жылдамдығы әр балада түрліше жүреді. Екі жастың соңғы айларында сөздік қор ерекше жылдам артады.

Зерттеушілер осы кезеңде баланың қолданатын сөздерінің саны бойынша сөйлеу қарқынының дамуының әр балада жеке-жеке түрлі қарқында болуын көрсете отырып, түрлі мәліметтерді келтіреді. Екі жастың соңында қарапайым сөз тіркестері қалыптасады. Сөз тіркесінің пайда болуында да айтарлықтай айырмашылық болады. Ол айырмашылықтардың мынадай себептері болуы мүмкін: тұқымқуалаушылық, естуі, тәрбие жағдайлары.

Қарапайым сөз тіркестері 2-3 сөзден тұрады және көбінесе баланың талаптарын білдіреді ("ана бер", "әке бар", "су ішем" және т.б.).

Егер балада 2,5 жаста қарапайым сөз тіркестері қалыптаспаған болса, онда оның сөйлеу қарқынының дамуы нормадан қалыс қалып қойғанын білдіреді. Екі жастың соңында олардың көбінесе «негізгі сөзді» сөз тіркесінің басына қойып, жағымды жауап беруі сөз тіркестеріне тән болып табылады.

Сөйлеу диалог түрінде болатын ересектермен және құрдастарымен бірге іске асырылатын практикалық әрекетпен тығыз байланысты. Оның

қалыптасуындағы маңызды рөл осылай тілдесу үлгілерімен және эталондарымен (ертегілер, әңгімелер) баланы таныстыратын ересекке байланысты.

Балалардың сөйлеуін дамытудағы маңызды бағыт оның жаңа түрлерінің пайда болуы болып табылады. Ерте жаста пайда болатын жағдаяттық сөз сөйлеу түрінде байқалмайды. Ол жағдаятты ескеріп, вербалді емес құралдарға (ым мен ишара) сүйеніп түсінікті болады. Бұлай тілдесу диалог түрінде болады және ол сезіммен тығыз байланысты.

Диалогтың тілдесу құралы ретінде мәні зор, себебі ол балалардың әлеуметтік қарым-қатынастарының дамуына ықпал етеді. Диалог арқылы балалар бір-бірін ортақ ойынға, айналасындағылармен тілдесуге баулиды. Кейбір балалар ересектермен де құрдастарымен де сөйлесе алмайды. Мұндай жағдайда ересек баланы балалардың сөйлесетін рөлі бар ойындарға тарта отырып, тілдесу тақырыптарын ойын жағдаяттарында айтуға немесе ертегілердің қысқаша қойылымдарын ойнауға баулуына болады.

Үш жаста сөзді түсіну көлемі мен сапасы бойынша да артады. Балалар тек нұсқау беріп сөйлеуді ғана емес әңгімені де түсінеді. Екі жастың соңы мен үш жастың басында дыбыстарды дұрыс айту қалыптасады. Бұл ересектердің айтатын сөзіне талаптарды арттырады. Осы кезде балаға ересекпен айтылатын сөздерінің, дыбыстардың дұрыс, анық болуы ал ырғақтың өте шапшаң болмауы маңызды. Егер балаға қарайтын ересектің тілінде сақаулық, тілін шайнап сөйлеушілік, кекештік дефектілері болса, онда бұл дефектілерді бала қайталап айтатын болады.

1 кесте. Ерте жастағы балалардың сөйлеуін дамытудың негізгі кезеңдері

Жасы	Сөйлеу дағдылары
1 жас	Бір сөзді сөйлемдердің пайда болуы
1 жас 3 ай	Сөздік қордағы сөздің саны 30 дейін артуы
1 жас 6 ай	Сөздік қордағы сөздің саны 40-50 дейін артуы, жиі еститін сөздерді қайталайды
1.5-2 жас	Сөз тіркесінің, екі сөйлемді сөздердің пайда болуы
2 жас	«Мынау не?», «Қайда?» сұрақтарының пайда болуы
2 жастың соңында	Сөздік қордағы сөздердің саны 200-300 дейін артады. Сын есімді, есімдікті қолдана бастайды
2 жаста	Үш сөзден тұратын сөйлемдердің пайда болуы
2 жас 6 ай	Жайылма (көп сөзді) сөйлемдердің пайда болуы
2 жас 6 айдан 3 жасқа дейін	Құрмалас сөйлемдерді қолданып, белсенді сөйлеу кезінде дыбыстарды айтуда қиындық сақталады
3 жаста	Сөздік қордағы сөздің саны 800-1000 дейін. «Қашан?», «Неге?» сұрақтарының пайда болуы

СӨЙЛЕУДІ ДАМУҒА ҮШІН ЖАҒДАЙ ЖАСАУ

Баланың сөйлеу әрекеті ойын аймағының құрылуына, оның ойыншықтармен жабдықталуына және олардың орналасуына, дербес әрекет үшін қол жетімділігіне байланысты.

Үйде балалар үшін орын бөлу әрдайым мүмкін болмайды, бірақ, бөлме кеңістігі баланың шағын болса да, жеке ойын бұрышы болатындай етіп ұйымдастырылуы тиіс. Ерте жастағы балалар қоршаған ортаны сезім мүшелерінің көмегімен зерттеп, таниды. Сондықтан баланың сөйлеуі, ойнауы, сенсорлық дамуы және қимыл әрекеті үшін кеңістік болуы қажет.

Ойын кеңістігін ұйымдастыруда баланың барлық қажеттіліктері, мінез-құлық, темперамент ерекшеліктері, қалауы мен сұраныстары ескерілуі тиіс. Өте ширақ балалар үшін қимылды ойындарға көбірек орын босатылуы, ал сабырлы балаларға өздері жеке болуы үшін оңаша орын қажет.

Ойын кеңістігін жалпы бөлмеден шымылдықпен, пердемен, егер бөлменің көлемі мүмкіндік берсе, киім-кешек шкафымен де бөлуге болады. Шымылдықты жинауға және қажет болған жағдайда қоюға болатындықтан, ол ыңғайлы болып келеді. Шымылдықты жинағанда бөлменің іші кеңейеді, шымылдықты қойғанда баланың ойнауы үшін бұрыш пайда болады.

Шағын биіктікте тартылған перде – қажетті заттың бірі. Ол балалар бұрышын бөліп қана қоймайды, сондай-ақ қуыршақ театры үшін шымылдық болуы мүмкін.

Ойын аймағында сөрелерге ойындар мен ойыншықтар, түрлі «дамытушы ойындар», шығармашылыққа арналған материалдар, таныс тақпақтар мен ертегілердің кейіпкерлері, жиналмалы-кітаптар, суретті кітапшалар орналастырылған бұрыш ерекше орын алады. Мұнда үстел үсті ойындары, қуыршақ және саусақ театрын орналастыруға болады, осының барлығы бірден балалардың назарын өзіне тартады.

Балалар бөлмесіндегі қажетті орындардың бірі – қимылды және басқа ойындарға арналған кеңістік, әдетте, бұл бөлменің орталығы. Бұл жерге жиі қойылмайды, сондықтан баланың текшелерден үй салып және машинаны жүргізуіне қауіпсіз орын болып табылады. Ойын аймағына балаға ыңғайлы және еденде отырғанда суық болмауы үшін суреттері бар балалар кілемшесі төселуі қажет.

Саусақ ойындары жағымды эмоционалдық көңіл-күй тудырады, балалардың ересектерге еліктеуін дамытады, сөзді тыңдауға және оның мағынасын түсінуге үйретеді. Жаттығуларды және ырғақты қимылдарды саусақтармен орындау сөйлеуді дамытуға ынталандырады. Барлық жаттығуларды меңгеру нәтижесінде қол буындары мен саусақтардың күші артады, олардың қимылдары мен икемділігі жақсарады, бұл келешекте жазу дағдыларын меңгеруді жеңілдетеді.

Балаларға арналған орын терезеге жақын орналастырылуы керек, онда балалар үстелі мен орындықтар қойылуы мүмкін. Бұл қарапайым, бірақ бала үшін қажетті құрылғы. Бала үстел басында отырып, ұсақ ойыншықтармен, баулармен ойнайды, пазлдар мен мозаикаларды жинайды, кітапшаларды

қарастырады, дәптерлерде тапсырмаларды орындайды, мүсіндейді, сурет салады және кез келген шығармашылық жұмыспен айналыса алады.

Ерте жастағы балалар үшін сенсомоторлық, сөйлеу және ойлау қабілеттерін дамытатын «Сиқырлы кілемше» ойын құралының болуы пайдасын тигізеді. Бұл құрал: дамытушы, диагностикалық, коммуникативтік, ойын терапиясы, ойын-сауық қызметін атқарады.

Балалардың ойындары үшін мынадай ойыншықтар болуы қажет:

- 4-5 сақинадан тұратын конустық негіздегі пирамидалар;
- қосымша пішіндер; «Лего» конструкторлары»;
- құрастыру-бөлшектеу ойыншықтары; ірі және ұсақ мозаикалар;
- дыбыс шығаратын ойыншықтар (ысқырықтар, бубендер, барабандар, сылдырмақтар және т. б.);
- лото, пазлдар, кесілген суреттері бар жиналмалы текшелер;
- суреттер жиынтығы: жануарлар, жануарлар төлдерімен, құстар, көкөністер, жемістер, киімдер, ыдыс-аяқ, жиһаз, көлік, тұрмыстық заттар.

Ерте жастағы балалардың сөйлеуін дамыту әдістері:

- *көрнекілік*: тірі нысандарды бақылау (мысық, ит, құс және т.б.), табиғатты бақылау, аулаға, баққа экскурсия, ойыншықтарды, заттар мен суреттерді қарастыру, өнімді әрекет түрлері (мүсіндеу, сурет салу);

- *практикалық*: дидактикалық ойындар мен жаттығулар, дамытушы ойындар, драматизация ойындары, ойын-тосын сый, саусақ ойындары;

- *сөздік*: көрнекілік қолданып, тақпақтар, өлеңдер, ертегілер оқу; әңгіме оқу және мазмұндап беру, тақпақ жаттау.

Сөздік қорды дамытуға арналған ойындар: «Ертегілер елінде», «Сурет бойынша әңгімелеп беру», «Ертегіні жалғастыр» және т.б.

Ерте жастағы балалардың сөйлеуін дамытудың мақсаты: белсенді сөйлеуді меңгерту; сұрақтар мен өтініштерді қолдана білуге, ересектердің сөзін түсінуге үйрету, айналасындағы заттар мен ойыншықтардың атауларын үйрету; ересектермен қарым-қатынас жасауға және оларға еліктеуге ынталандыру.

ЕРТЕ ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУІН ДАМЫТУДА ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ҚОЛДАНУ

Сөйлеуді меңгеру үшін ерте жас ерекше қолайлы кезең болып табылады.

Ойын технологиясының мақсаты – баланың мінез-құлқын өзгерту және оны арнайы мінез-құлық дағдыларына үйрету емес, балаға ойында өзін толғандыратын жағдайды «бастан кешіруге» мүмкіндік беру.

Ойын технологиясының міндеттері:

- практикалық әрекетке қажетті белгілі бір біліктер мен дағдыларды қалыптастыру;
- баланың сөздік қорын байыту;
- тілдің грамматикалық құрылымын қалыптастыру;
- дыбыстарды дұрыс айтуға үйрету;

-коммуникативтік құрал ретінде диалогтік сөйлеуді дамыту (белсенділікті, бастамашылдықты, дербестікті дамыту);

- айналасындағы адамдармен мейірімді қарым-қатынасқа тәрбиелеу.

Ересектер білім беру процесінде ойын технологиясын қолдана отырып, тілектестік, эмоционалды қолдауды жүзеге асыра білуі, қуанышты жағдай жасап, баланың кез келген ойын және қиялын көтермелеуі қажет. Тек осы жағдайда ойын баланың дамуы үшін және ересектермен ынтымақтастықта оң ахуал орнатуға пайдасын тигізеді.

Одан әрі ойын режимдік сәттерді орындаумен байланысты балалардың барлық танымдық, тілдік, ойын, қимыл-қозғалыс, өнімді әрекет түрлеріне енеді.

Балаларға зор қуаныш сыйлайтын халық ойындары, әндер, тақпақтар кеңінен қолданылады. Балалардың сөйлеуі олардың практикалық заттық әрекеттерімен тығыз байланысты. Бала тап осы сәтте не көріп, не істеп жатқанын ғана айта алады, сондықтан белгілі бір әрекеттермен сөздерді байланыстыру балалардың белсенді сөйлеуін қалыптастырудың маңызды шарты.

Халық ауыз әдебиеті шығармаларының көпшілігі баланың қимыл белсенділігін дамыту мақсатында құрылған, ол сөйлеу белсенділігін қалыптастырумен тығыз байланысты. Балаға мейіріммен қарау эмоционалды жағымды көңіл-күй тудырады, баланы тыныштандырады, қуаныш сыйлайды. Осындай мейірімнің арқасында бала қолдың ұсақ моторикасы арқылы ересектен кейін шығарманың мазмұнын қайталауға тырысады (мысалы, саусақ ойынында) және сол арқылы сөздік қорын толықтырады.

Сөйлеу әрекетін белсендірудің тәсілі жауап әрекетпен берілетін әртүрлі тапсырмалар болуы мүмкін: апар, көрсет, таңда, әкел және т. б.

Қимылды ойындарда ересектермен бірге сөздерді айту арқылы балалардың сөйлеуге ынтасы пайда болады. Сөйлеу мен ойын арасында екі жақты байланыс бар. Бір жағынан, сөйлеу ойын барысында дамиды және белсендіріледі, ал екінші жағынан-ойын сөйлеуді дамытудың ықпалымен дамиды. Бала әрекеттерін, ойлары мен сезімдерін сөзбен білдіреді. Сондықтан сөздік қорды байыту және балалардың сөйлеуін белсендіру міндеті үнемі жүзеге асырылуы тиіс.

Ерте жастағы балалардың сөйлеуін дамытудағы ойын құралдары:

Сөйлеуді дамыту үшін ойын әрекетінің барлық түрлері қолданылады: қимылды, саусақ, дидактикалық, үстел үсті және драматизация ойындары, сондай –ақ көркем әдебиет пен фольклорды қабылдау.

Мысалы:

-**тақпақтар** баланың сөйлеуін дамыту процесін ынталандырады (мысалы, үй жануарларын таныстыруда қолданылады)

Ала мысық тырнама,

Тырнағаның бола ма?

Ұстайыншы қолыңнан,

Ойнайық, ер соңымнан.

-**қимылдармен сүйемелденетін тақпақтар:**

Сылдырлайды мөлдір су

Мөлдір суға қолыңды жу (қол жуу қимылын жасау)

Жуынсаң сен әрдайым
Таза бетің, маңдайың (*бетін, маңдайын сипау*)
Тазалықтың досы –
Су дегенің осы.

Қуырмаш (*ойын-өлең*)

Қуыр-қуыр, қуырмаш!

Тауықтарға тары шаш:
Бас бармақ, Балаң үйрек,
Орған терек,
Шылдыр шүмек,
Кішкене бөбек:
Сен тұр - қозыңа бар!
Сен тұр - қойыңа бар!
Сен тұр - жылқыңа бар!
Сен тұр - сиырыңа бар!
Сен қария,
Қазан түбін жалап,
Үйде жат!
Мына жерде құрт бар,
Мына жерде май бар...
Қытық! Қытық!

Ересек баланың саусақтарын санап, жұдырыққа түйіп, одан соң әрбір саусаққа «жұмыс» беріп, іске жұмсап, жұдырығын жазады, алақанды қытықтайды.

- қысқа әңгімелерді, тақпақтарды тыңдаумен байланысты **әртүрлі еліктеуші жаттығулар** («Ақ қоян», «Қуыршақ»). Ақыл-ой және сөйлеу әрекетінің қалыптасуында қимылмен ұштастырылған сөздің маңызы зор.

-**ұлттық ойындар** балалардың қимылдарын дамытады, ептілікті, шапшаңдықты жетілдіреді («Тақия тастамақ», «Соқыр теке», «Ақ серек, көк серек»).

-**драматизация ойындары мен сахналау** көркем әдебиетпен таныстыруда жиі қолданылады. Педагогтың міндеті – балаларды белгілі бір кейіпкердің атынан мәтінді айтуға үйретіп қоймай, сондай-ақ осы кейіпкерді қимылмен, ым-ишарамен көрсетуге үйрету.

-**суреттер қарастыру**. Балалар ұсақ форматтағы иллюстрацияларды, суреттерді қарастырады. Мақсаты-балаларды сөздің мағынасын түсінуге үйрету және бейнені атауға дағдыландыру.

«**Сиқырлы қапшық**». Педагогтер бұл ойынды кеңінен қолданады, ол балалардың түрлі заттарды ажыратуына, белсенді сөйлеуін дамытуға ықпал етеді. Ойынға ұсақ ойыншықтар, суреттер, түрлі тұрмыстық заттар пайдаланылады. Балалар «Сиқырлы қапшықтың» ішіндегі затты ұстап көріп, пішінін анықтайды, ойыншықты алған соң атын атап, түсін айтады.

«**Жасырған ойыншықты іздеу**». Бұл ойынға кейбір ойыншықтар 2-3 данадан таңдалуы, ойыншықтар қатысушы балалардың санынан артық болуы тиіс. Осы

жастағы балалар әлі де іздей алмайтындықтан, ойыншықтарды балаларға көрінетіндей етіп жасыру қажет. Бала ойыншықты тапқан кезде оның қалай аталатынын, түсінің қандай екендігін сұрап, яғни жетекші сұрақтар қойылуы керек.

Табиғи материалдармен ойындар (күм, су, ағаш, қағаз). Бала табиғи материалдарды ұстайды, олардың қасиеттерімен танысады, эксперимент жасайды, бұл баланың сөйлеуін және танымдық белсенділігін дамытуға ықпал етеді.

Тұзды қамырдан мүсіндеу - қамырмен мүсіндеуде балаларға мүсіндеу тәсілдері мен жұмыстың орындалу реттілігі айтылады, ол қолдың ұсақ моторикасын, шығармашылық ойлауды дамытады, құрдастар арасындағы өзара қарым – қатынастың нығаюына ықпал етеді.

Ойын – эксперимент. Сумен ойындар ұйымдастыруға болады.

Судың қасиеттерімен таныстыру:

- су сұйық, төгіледі (оны шүберекпен сүртіп алуға болады);
- су ыстық, жылы және суық күйде болады (ұстап көру, ыстық суды қалай суытуға болады);
- су таза, мөлдір, судан бәрі көрінеді (суды стақандағы сүтпен салыстыру);
- суды ыдысқа құюға болады (балаларға суды ыдысқа құюға мүмкіндік беру);
- суға бояғыш зат қосып, оны бояуға болады (шәй, кофе, гуашь және т.б.).

Саусақ театры. Ертегілерді және түрлі сюжеттерді саусақ театрының пішіндерімен сахналау балалардың қиялын дамытады, сөздік қорын байытады, сөйлемдерді дұрыс және толық құрастыруын жетілдіреді.

Қуыршақ терапиясы - бұл алған білімді кеңейту және бекіту үшін балаларға кешенді ықпал ету әдісі. Қуыршақ терапиясы барысында қолдың ұсақ моторикасы мен қимылдардың үйлесімділігі дамиды, күнделікті өмірде бала қандай да бір себептерге байланысты өзін таныта бермейтін эмоциялары мен сезімдерін білдіру тәсілдері жетілдіріледі.

Театрландырылған әрекет балаларды қызықтыруға, олардың назарын аударуға және ең бастысы, ерте жастағы балаларға сөзбен ойын жеткізуге мүмкіндік береді. Театрландырылған әрекетті қолданып, қуыршақтар арқылы балаға қолды қалай дұрыс жууды, сүлгіні пайдалануды, қасықты дұрыс ұстауды, майлықты қолдануды үйретуге болады.

Балалармен жұмыс жүргізуде ата-аналар балалардың сөйлеуін дамыту үшін бірнеше әдістемелерді белсенді қолданады: мнемотехника, үстел үсті ойындары және т.б.

Осылайша, ойын технологиялары баланың сөйлеуін дамытуға елеулі ықпал етеді. Қуыршақ театры ойынында диалогтік сөйлеу қарқынды дамиды, түрлі жағдаяттарда қарым-қатынас жасау тәжірибесі жетілдіріледі, сөздік қор байытылады.

БАЛАНЫҢ СӨЙЛЕУІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ЕРЕСЕКТЕРДІҢ РӨЛІ

Ересектердің міндеті — бұл ерте жастағы балалардың белсенді, коммуникативтік сөйлеуін дамыту. Ол үшін баламен үнемі сөйлесіп қана қоймай, пікір алмасуға баулуымыз тиіс. Баланың өз сөзі басқаларға еліктеу арқылы дамымайды. Дамудың алғашқы кезеңдерінде баланың сөзі заттық әрекеттермен байланысты және олардан ажырамайды. Осы кезеңде бала тек қана көргенін және қазіргі әрекетін айта алады.

Бір жастан бастап – сөйлеуге үйретудің дайындық кезеңінде ересек пен баланың өзара қарым-қатынасының негізгі мазмұны, эмоционалдық қарым – қатынасқа негіз болып табылады. Бала үлкендердің күлкісіне күліп жауап береді, жылы сөзге дыбыстармен жауап береді.

Қарым-қатынас қажеттілігі баланың ересектермен бірлескен әрекетінің сипатына байланысты мазмұны бойынша өзгереді.

Баланың ересектермен қарым-қатынас жасау қажеттілігін дамытудың бірнеше кезеңдері бар:

1. Ересектердің ықыласына және мейірімділігіне қажеттілік. Бұл баланың өмірінің алғашқы жарты жылдығындағы оның жақсы дамуына қажетті жағдай болып табылады.

2. Ересекпен ынтымақтастыққа немесе қарым-қатынас жасауға қажеттілік. Қарым-қатынас қажеттілігінің мұндай мазмұны балада еркін ұстауды меңгергеннен кейін пайда болады.

3. Ересектердің құрметпен қарау қажеттілігі. Ол балалардың танымдық іс-әрекеті аясында пайда болады.

4. Өзара түсіністік және ересектердің жанашырлық танытуы.

Екінші жартыжылдықта бала ересектермен күрделі өзара әрекетке ауысады: ол дыбыстық және үндестік екі түрлі параметрлерге бөлінеді. Екі жасқа келгенде сөз ересектермен қарым-қатынастың негізгі құралы болып табылады. Ым мен ишара бірте-бірте азая бастайды.

Сөздің көмегімен өз мінез-құлқын басқару қабілеті пайда болады.

Егер баланың 2 жасқа дейінгі іс-әрекеті негізінен қабылданатын жағдайлармен анықталса, онда ерте жастың екінші жартысында баланың мінез-құлқын сөйлеу арқылы реттеу мүмкіндігі пайда болады, яғни ересек адамның ауызша нұсқауларын орындау.

Үш жастағы баланың қарым-қатынасқа деген қажеттілігі күрт күшейеді. Бұл жылы жалпы қолданылатын сөздердің көлемі тез артып қана қоймай, екі жастан бастап сөйлеу қабілеті арта бастайды.

Бұл ретте ересек адам балаға жиі жүгінеді, сұрақтар қояды. Бірақ баладан дереу жауап талап етпеу керек. Ересек сұрақ қояды, үзіліс жасайды, содан кейін сұраққа өзі жауап береді. Бала заттың атауын бірнеше рет естігеннен кейін оны алып, сезіп, қарап, онымен әрекет жасағаннан кейін баладан таныс затты әкелуді

(көрсетуді, табуды, беруді) немесе онымен қандай да бір іс-әрекет жасауды сұрауға болады.

Ересектердің сөйлеу саясаты. Ересектердің сөйлеуіне ерекше талаптар қойылады. Ол дұрыс, айқын, салмақты, эмоционалды әсерлі, мәнерлі, қалыпты, мейірімді болуы керек. Баланы әрдайым мұқият және қызығушылықпен тыңдап, балаларды белгілі бір тақырыпқа сөйлесуге баули отырып, құрдастарымен және ересектермен қарым-қатынас жасауға көмектесу қажет.

Балалар үшін бақылау – үлкен жаңалық, олар үшін жаңа ақпараттың қайнар көзі болып табылады. Ересек адамның көзқарасы бойынша бала ең қарапайым, елеусіз оқиғаларды үлкен ықыласпен қадағалайды. Бақылауды ұйымдастыра отырып, балаға қоршаған ортаның заттары мен құбылыстары туралы түсінікті және жан-жақты түсіндіруге болады.

Сөйлеу қабілеттерінің даму деңгейіне балалардың білімді одан әрі игеруі және толыққанды дамуы тығыз байланысты. Қазіргі заманғы ата-аналар өз балаларына кітаптарды аз оқиды немесе тіпте оқымайды, диалогтық сөйлеуге тартпайды, сондықтан балалардың сөзі ерекше мәнерлігімен ерекшеленбейді, қысқа жауаптармен шектеледі.

Балалардың әрекетіне оң баға беру қажет. Сондықтан да кез-келген мардымсыз көзге көрінбейтін жетістіктердің өзін атап өту керек. Сәтсіз болған жағдайда оларға назар аудармай, мысалы: «сенің қолыңнан келеді» деп, баланы көтермелеп отыру қажет.

Осылайша, балалармен сөйлесудің мақсатқа сай болуы мен ойластырылуы олардың сөздік қорын толықтыруға, белсенді сөздік қордың артуына ықпал етеді.

Құрдастарымен тілдесу және қарым-қатынас жасау

Ерте жаста баланың тіршілік әрекетінің тағы бір өте маңызды саласы - оның тілдесуі және құрдастарымен өзара қарым-қатынасы пайда болады.

Құрдастарына деген қажеттілік ерте жаста басты орында емес, баланың дамуының басты көзі ретінде қарастырылмайды, балалардың өзара әрекеттерінің алғашқы түрлері баланың жеке басын дамыту және тұлғааралық қарым-қатынасты одан әрі дамыту үшін маңызды рөл атқарады.

А. Н. Гвоздектің, М. И. Лисинаның және т. б. зерттеулері көрсеткендей, құрдастарымен қарым-қатынас жасау қажеттілігі үш жастан бастап пайда болады. Бұл жаста қарым-қатынас эмоциялық-практикалық өзара іс-әрекетті білдіретін ерекше мазмұнды болады. Мұндай өзара іс-әрекетте бір-біріне еліктеу ерекше орын алады. Балалар бір-біріне ортақ қимылдармен және эмоциялармен әсер ететін болса және осы арқылы өзара ортақтықты сезінеді. Мұндай өзара іс-әрекет балаға өзіне тең басқа адаммен ұқсастық сезімін береді. Ұқсастықтар мен ортақтықты бастан кешіру қуанышқа бөлейді және өзін сезінуге ықпал етеді.

Осы жаста балалар ойыншықтармен, суреттермен, үй жануарларымен сөйлесе бастайды.

1 жастан 3 жасқа дейінгі кезеңде сөйлеудің дамуы маңызды болып табылады, ол басқаларға түсінікті және басқалармен қарым-қатынас жасау және

өзін басқару құралы ретінде қолданылады. Балалардың сөйлеуін дамытуда отбасында үлкендер баланың ата-анасы мен жақындары жетекші рөл атқарады.

ҚОРЫТЫНДЫ

Ерте балалық шақ-баланың қарқынды даму кезеңі болып табылады. Осы жасқа тән маңызды жетістік ол басқаларға түсінікті және басқалармен қарым-қатынас жасау және өзін басқару құралы ретінде қолданатын сөйлеуді дамыту.

Ерте жастағы балалардың сөйлеуін дамытуда ойын технологияларын қолдану ересектермен ынтымақтастық пен жағымды жағдайды құру арқылы жүзеге асырылады. Ойында бала қоршаған әлем туралы білімді белсенді игеруге, сөздікті байытуға, қоғамда дұрыс мінез-құлық дағдыларын игеруге мүмкіндік алады.

Сөйлеуді дамытуда ересектер балабақшада тәрбиешілер, отбасында ата - аналар мен жақындары жетекші рөл атқарады.

Балалардың сөйлеуді табысты игеруі көбінесе ересектердің сөйлеу мәдениетіне, баламен тілдесуіне оған қанша көңіл бөлуіне байланысты болады.

Ойын технологияларын пайдалану жеке тұлғаға бағытталған технологияларды табысты іске асыруды, баланың өзіндік сөйлеу немесе мінез-құлық іс-әрекетіне деген қажеттілігінің барынша қанағаттануын қамтамасыз етеді.

Осылайша, ерте жастағы балалардың сөйлеуін түрлі ойын технологияларын пайдалана отырып, мақсатты дамыту жеңіл жүреді, ол балалардың жағымды психикалық дамуын қамтамасыз етеді.

Мазмұны

Түсіндірме жазба.....	3
Ерте жастағы балалардың сөйлеуін қалыптастырудың ерекшеліктері.....	4
Сөйлеуді дамыту үшін жағдай жасау.....	6
Ерте жастағы балалардың сөйлеуін дамытуда ойын технологияларын қолдану.....	7
Баланың сөйлеуін қалыптастырудағы ересектердің рөлі.....	11
Қорытынды.....	14
Қосымша	16

Ерте жастағы балаларға арналған бой сергіту өлеңдері

Бала, бала, балақан (қолдарын көтеріп)
Кәне, қайсы алақан? (алақандарын көрсету)
Саусақтарың әйбәт (саусақтарын қимылдату, ойнату)
Былай, былай ойнат.

***

Аю, аю тұршы (орындарынан тұру)
Бетінді жушы (екі қолымен бет жуу)
Айнаға қарашы (айнаға қарау қимылы)
Шашыңды тарашы (шаш тарау қимылын жасау).

***

Күнге қарайық (шеңберге тұру),
Шашымызды тарайық (бастарын жоғары көтеру).
Керіліп, дем алайық (күнге созылу),
Бойымызды жазайық (қолды белге қою).

***

Сылдырлайды мөлдір су
Мөлдір суға қолыңды жу (қол жуу қимылын жасау)
Жуынсаң сен әрдайым
Таза бетің, маңдайың (бетін, маңдайын сипау)
Тазалықтың досы –
Су дегенің осы.

***

Орнымыздан тұрайық
Аяқты нық басайық (бір орында жүру)
Бір отырып, бір тұрып (тізе бүгіп отырып, тұру)
Біз демалып алайық (орнына отыру).

***

Орнымыздан тұрамыз (өлең мазмұнына сәйкес іс-қимылдар жасату)
Қолды белге қоямыз
Иілеміз оңға бір
Иілеміз солға бір
Жоғары қолды созамыз
Аяқтың ұшында тұрамыз
Бір отырып, бір тұрып
Біз тынығып аламыз.

***

Саусақтарым дем алып (орындарынан тұрып)
Қайта сурет салады (саусақтарын қимылдату)
Аяқтарым секіріп (қолдарын белге қою)
Қуаттанып қалады (орындарында секіру).

***

Қане, қайсы алақан, (орындарынан тұру)
біз– кішкентай балапан (алақандарын көрсету)
Аралардың нәрі (гүлдің қимылын көрсету)
Бау-бақшаның сәні. (гүл)

***

Орнымыздан тұрамыз (орындарынан тұру)
Екі қолды созамыз (қолдарын екі жаққа сермеп)
Құс боп қанат қағамыз (құстың қанаттарын келтіру)
Бір отырып, бір тұрып
Орнымызды табамыз.

***

Үлкен шеңбер құрайық (өлең мазмұнына сәйкес іс-қимылдар)
Құсша қанат қағайық
Бір отырып, бір тұрып
Тынығып біз алайық.

***

Алақай-ау алақай (орындарынан тұру)
Қандай жақсы көктем ай (алақан соғу)
Нұр жамылды даламыз (қолдарын жоғары көтеру, бұлғау)
Келді ауылға көп торғай (құсша қанат қағу).

***

Екі қолды жоғары (өлең мазмұнына сәйкес іс-қимылдар көрсету)
Сәл көтерсек болады
Енді оны бөгелмей
Түсірейік төменге
Міне былай ...
Қарайық
Құстай қанат қағайық
1,2
1,2
Жаттығайық бір келкі.

***

Ал, балалар тұрайық (өлең мазмұнына сәйкес іс-әрекеттер жасау)

Алақанды ұрайық,
Бір отырып, бір тұрып
Біз тынығып алайық.
Қарлығашқа ұқсайық
Кәне қанат жазайық
Ұшып, ұшып алайық
Орнымызды табайық.

***

Топ, топ, топ, топ басайық (шеңберге тұру)
Жалаудан күн жасайық (жалаушаларын көтеру)
Жаса, жаса, алтын күн (бір орында аяқты нық басып жүру)
Жаса, жаса, алтын күн

***

Санайық жаңаша, (шеңбер құру)
Бір, екі, үш! (мәтінге сәйкес іс-қимылдар жасату)
Желбіре жалауша,
Достықта біздің күш.

***

Секірейік, жүгірейік (бір орында секіру, жүгіру)
Қуанайық, күлейік (бір-біріне қарап күлімсіреу)
Отырайық, дем алайық (жүресінен отыру, дем алу)
Дем алып – ап, жүрейік (тұру, бір орында жүру).

***

Достарым көп бақшада (шеңберге тұру)
Көңілдіміз бақшада (қолдарын жайып)
Достықты біз сүйеміз (бір-біріне қарап, жымию)
Бірге күліп жүреміз.

Қызыл-жасыл даланы

Кезгін келсе шамалы,
Татқың келсе басқа дәм,
Қошақаным, бас қадам

Оңға қарай БІР атта –
Бас қоясың бұлаққа.
Солға қарай БІР атта –
Тойындасың құрыққа.

БІР,
ЕКІ,
ҮШ,
ТӨРТ атта,
Жүгір,
Секір,
жортақта.
Тамақ өзі келмейді
үйден шықпас қорқаққа.

Өлендер

Қуырмаш (ойын-өлең)

Қуыр-қуыр, қуырмаш!
Тауықтарға тары шаш:
Бас бармақ, Балаң үйрек,
Ортан терек,
Шылдыр шүмек,
Кішкене бөбек:
Сен тұр - қозыңа бар!
Сен тұр - қойыңа бар!
Сен тұр - жылқыңа бар!
Сен тұр - сиырыңа бар!
Сен,
Қазан түбін жалап,
Үйде жат!
Мына жерде құрт бар,
Мына жерде май бар...
Қытық! Қытық!

Қуыршақ

Қуыршақ, қуыршақ,
Таза суға жуынсақ.
Қол ұстасып, дос болып,
Бақ ішінде қыдырсақ.

Ойыншықтар

Ойыншықтар көп екен,
Бірге ойнайық, балақай.

Көгорай шалғын көк екен,
Жарысайық, алақай!

Жақсылықты қолдаймыз

Жақсылықты қолдаймыз,
Табиғатты қорғаймыз.
Гүл егеміз бақтарға,
Айналасын қоршаймыз.

Әдептілік

Біз әдепті баламыз,
Айтқан тілді аламыз.
Үлкендерге жол беріп,
Біз ақылды боламыз.

Табиғатты аялаймыз

Табиғат біздің анамыз,
Жер–Ана біздің панамыз.
Таза болса табиғат
Біз де аман боламыз.
Ағаштарды сындырмай,
Тазалықты сақтайық.
Гүл өсіріп, су құйып,
Табиғатты қорғайық.

Бұзау

Тентек болма, ақ бұзау,
Еріншек болма, ақ бұзау.
Кең далада сенімен,
Жарысып мен жүгірем.

Ала мысық.

Ала мысық тырнама,
Тырнағаның бола ма?
Ұстайыншы қолыңнан,
Ойнайық, ер соңымнан.

Ақ қоян

Ақ қоян-ау, ақ қоян,
Ұзын құлақ сақ қоян,
Қаша берсең орманға
«Қорқағым» деп ат қоям.

Менің отбасым

Бас бармағым -атам,
Балалы үйрек – әжем,
Ортан терек - әкем,
Шылдыр шүмек – анам,
Кішкене бөбек – мен.
Міне, менің барлық отбасым.

Анама

Мәпелеп мені өсірген
Ризамын мен өзіңе.
Ана деген керемет,
Сыйлап өтем өмірде.

Ана

Келбетіңде ұлылық
Даладан кең пейілі
Ана деген- жылылық
Ана деген- мейірім.

Менің әжем

Менің әжем, ақ әжем,
Ұл мен қыздың бағы әжем.
Ертегі айтып бер десең,
Айтып берер тағы әжем.

Көктем

Көктем болды алақай,
Қуанар барлық балақай.
Көктемде жаңбыр жауады,
Бақшаға гүлдер толады.

Көктемде

Көктем, көктем, көктем де,
Құстар келіп жеткенде.
Қуанып бір қаламыз,
Әнмен қарсы аламыз.

Күз

Шаттандырып біздерді,
Шат-шадыман күз келді.
Шатыр тікті сары алтын,

Шартараптың бәрі алтын.

Жаз келді

Жайқалып жапырақ,
Құлпырып қызғалдақ.
Тұратын көз тартып,
Жаз келді, күн шуақ.

Саусақ жаттығулары

«Сәбіз салаты» саусақ ойыны

Сәбізді алып тазалаймыз (оң қолды жұдырыққа түйіп, сол қолдың алақанына ысқылайды)

Үккішпен үгіп майдалаймыз (екі қолды жұдырыққа түйіп кеудеге ұстап, жоғары-төмен қозғайды)

Қант сеуіп дәмдейміз (саусақтардың ұшымен қант себеді)

Міне дайын нәр тағам (екі қолын алдына жайып көрсетеді).

Дәруменге бай тағам (алақанымен іштерін сипалап, тойғандықтарын көрсетеді).

«Кірпі» жаттығуы

Момақанмын алайда (үш саусақтарын түйістіріп, кірпінің жүрісін салады)

Тікенім көп абайла, (екі қолының саусақтарын айқастырып, кірпінің тікенектері жасайды).

Кіріп кетсе қолыңа,

Өкпелеме жарайма!

«Қимылды қайтала» жаттығуы

Мақсаты : қолдың, саусақтың қимылдарының үйлесімділігін дамыту.

Жаттығу барысы : балаға қарама-қарсы отырып, саусақтарымен кез-келген «пішінді» көрсету (кейбір саусақтар бұгулі, ал кейбіреуі жазулы, әртүрлі қимылдар), ал бала қимылдарды тура солай қайталау керек.

*Разработаны на базе Республиканского центра «Дошкольное детство»
Министерства образования и науки Республики Казахстан*

Методическое пособие для родителей «Использование игровых технологий в речевом развитии детей раннего возраста через различные виды детской деятельности», Нур-Султан, 2019 - 44 стр.

Рецензенты:

Жиенбаева С., д.п.н., профессор
Ахунова Г., заведующая
Рахметова Ж., методист

Методическое пособие разработано с целью пропаганды педагогических знаний среди родителей в вопросах речевого развития детей раннего возраста через различные виды детской деятельности. Данное пособие предназначено молодым родителям, студентам ВУЗов и колледжей, обучающихся по специальности «Дошкольное воспитание и обучение», а также широкому кругу родительской общественности.

Методические рекомендации рассмотрены и рекомендованы Научно-методическим советом Республиканского центра «Дошкольное детство» (протокол № 5 от 6 сентября 2019 г.)

Республиканского центр
«Дошкольное детство» 2019 г.

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Ранний возраст — это период стремительного развития познавательных и речевых способностей ребенка. От качества речи зависит очень многое: развитие, обучение, познание окружающего мира и себя в нём.

В настоящее время у детей раннего возраста снижена речевая активность, что обусловлено рядом негативных факторов, влияющих на речевую функцию: ухудшение состояния здоровья детей; родители в силу занятости, меньше времени стали уделять «живому» общению с детьми. Речь многих детей бедна и примитивна, т. е. не соответствует возрастным особенностям. Поэтому заботиться о своевременном формировании речи детей, нужно с раннего детства.

Важнейшей предпосылкой совершенствования речевой деятельности детей является создание эмоционально благоприятной ситуации, которая способствует возникновению желания активно участвовать в речевом общении. Именно игровая деятельность помогает создать такие ситуации, в которых развивается речь детей.

Речевое развитие возможно только при полноценном общении ребенка со взрослыми.

Цель данного пособия – оказание методической помощи родителям в вопросах речевого развития детей раннего возраста через различные виды детской деятельности.

Задачи:

- создание условий для речевого развития детей раннего возраста;
- обогащение словаря детей за счет разучивания новых словесных игр, расширять знания детей по основным лексическим темам.
- развитие познавательных процессов - внимание, воображение, память, мышление детей
- повышение компетенции родителей в вопросах речевого развития детей.

Первые годы жизни ребенка - это сенситивный период к усвоению речи и имеют решающее значение для дальнейшего его развития.

Ожидаемые результаты:

для детей: ребенок понимает почти все слова, которые произносит взрослый, называет окружающие его предметы, делает первые обобщения. Понимает и выполняет инструкции взрослого относительно совместных действий;

для родителей: повышение компетенции родителей в вопросах речевого развития детей, овладение игровыми средствами, методами и приемами активизации речевой активности через различные виды деятельности.

В данном пособии родителям предложены следующие разделы: «Особенности формирования речи у детей раннего возраста», «Создание условий для речевого развития», «Использование игровых технологий для развития речи детей раннего возраста», «Роль взрослых в формировании речи ребенка».

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ РЕЧИ У ДЕТЕЙ РАННЕГО ВОЗРАСТА

В первом полугодии формируется речевой слух, а сам ребенок при радостном оживлении издает звуки, называемые обычно «гулением».

Во втором полугодии возникает лепет, в котором можно различить некоторые повторяющиеся звуковые сочетания, связанные чаще всего с действиями ребенка. Лепет обычно сочетается с выразительной жестикуляцией.

К концу 1 года ребенок понимает 10-20 слов, произносимых взрослыми, и сам произносит одно или несколько своих первых слов, сходных по звучанию со словами взрослой речи. С появлением первых слов начинается новый этап в психическом развитии ребенка. Она открывает возможности для управления своим поведением и новых форм общения.

По данным российского ученого Е.А. Аркина, рост активного словаря характеризуется следующими количественными особенностями.

- 1 год – 9 слов;
- 1 год 6 месяцев – 39 слов;
- 2 года – 300 слов;
- 3 года – до 1500 слов.

На втором году жизни у ребенка возрастает интерес ко всему окружающему: он хочет все увидеть, познать, взять в руки. Эти желания превышают возможности ребенка и он вынужден обратиться за помощью к взрослому. Ребенок понимает почти все слова, которые произносит взрослый, называя окружающие его предметы.

Речевая активность ребенка резко возрастает. Расширяется круг его общения — он уже может общаться с помощью речи не только с близкими людьми, но и с другими взрослыми, с детьми.

Произнесение ребенком слов сопровождается, как правило, жестом и мимикой. Скорость овладения активным словарем в дошкольном возрасте протекает индивидуально. Особенно быстро пополняется словарь в последние месяцы второго года жизни.

Исследователи приводят разные данные по количеству слов, употребляемых ребенком в этот период, что указывает на большую индивидуальность в темпе развития речи. К концу второго года жизни, формируется элементарная фразовая речь.

Существуют также большие индивидуальные различия в сроках ее появления. Эти различия зависят от многих причин: наследственностью, состоянием слуха, условий воспитания.

Элементарная фразовая речь включает в себя, как правило, 2-3 слова, выражающие требования ("мама, дай", "папа, иди", "пить хочу").

Если к 2,5 годам у ребенка не формируется элементарной фразовой речи, считается, что темп его речевого развития начинает отставать от нормы. Для фраз конца второго года жизни характерно то, что они большей частью, произносятся в утвердительной форме и имеют особый порядок слов, при котором "главное" слово стоит на первом места.

Речь тесно связана с практической деятельностью, осуществляемой совместно со взрослыми и сверстниками, и чаще всего протекает в форме диалога. Важная роль в ее формировании принадлежит взрослому, который знакомит ребенка с примерами такой речи, ее эталонами (сказки, рассказы).

Важным направлением в развитии речи детей является появление ее новых форм. Ситуативная речь, появившаяся в раннем возрасте, не отражается еще в речевых формах. Она понятна при учете ситуации, с опорой на невербальные средства (жесты и мимика). Эта речь выступает в форме диалога и связана с чувственным опытом.

Диалог как форма речевого общения имеет чрезвычайно большое значение, так как способствует развитию социальных отношений у детей. Посредством диалога дети привлекают друг друга к общей игре, установлению контакта с окружающими. Некоторые дети не умеют поддерживать разговор ни со сверстником, ни взрослыми. В подобных случаях взрослые привлекают ребенка к таким играм, где есть роли для разговаривающих детей, темы разговора подсказываются ситуацией игры или привлекают к заучиванию маленьких сценок из сказок.

На третьем году понимание речи возрастает и по объему, и по качеству. Дети понимают уже не только речь-инструкцию, но и речь-рассказ. В конце второго, на третьем году жизни детей строится правильное произношение звуков. Это повышает требования к речи взрослых. Очень важно, чтобы она была правильной, все звуки, произносимые взрослыми, были четкими, а ритм речи - не слишком быстрым. Если речь ухаживающего за ребенком взрослого имеет дефекты - картавость, шепелявость, заикание, то эти дефекты будут воспроизводиться ребенком.

Таблица 1. Основные этапы речевого развития у детей раннего возраста.

Возраст	Речевые навыки
1 год	Появление однословных предложений
1 год 3 месяца	Увеличение запаса слов до 30
1 год 6 месяцев	Увеличение запаса слов до 40-50, легко повторяет часто слышимые слова
1.5-2 года	Появление фраз, двухсловных предложений
2 года	Появление вопросов: «Что это?», «Куда?», «Где?»
2 года	Увеличение запаса слов до 200-300. Начинает пользоваться указательными, местоимениями и предлогами
2 года	Появление трехсловных предложений
2 года 6 месяцев	Появление многословных предложений
2 года 6 месяцев -3	Активная речь с использованием сложноподчиненных предложений, при этом могут сохраняться трудности звукопроизношения (свистящие, шипящие)
3 года	Запас слов до 800-1000. Появление вопросов: «Когда?», «Почему?»

СОЗДАНИЕ УСЛОВИЙ ДЛЯ РЕЧЕВОГО РАЗВИТИЯ

Речевая деятельность ребенка зависит и от того, как устроена игровая зона, из каких игрушек она состоит, как они расположены, доступны ли для самостоятельной деятельности.

Не всегда получается выделить место под детскую в доме, в этом случае говорить о различных игровых зонах не приходится. Но, как бы там ни было, нужно непременно организовать пространство комнаты таким образом, чтобы у малыша был пусть и маленький, но собственный игровой уголок. Дети раннего возраста познают мир, исследуя его с помощью органов чувств. Поэтому ребенок должен иметь пространство для речевого, игрового, сенсорного развития и для подвижной деятельности.

Организовывая игровое пространство, всегда можно учесть все нужды малыша, особенности его характера, темперамента, его желания и потребности. Для особо шустрых ребятшек освободить побольше места для подвижных игр. Тихоням обязательно понадобится укромный уголок, где они смогут помечтать.

Его можно отгородить от общей комнаты ширмой, занавеской и даже, если позволяет размер комнаты, платяным шкафом. Ширма хороша тем, что ее можно убирать и ставить по необходимости. Убрали ширму – и комната стала больше, поставили – и у крохи появился свой уголок для игр.

Занавеска, натянутая на небольшой высоте, – тоже по-своему вещь универсальная. Она будет не только отгораживать детский уголок, но и может послужить ширмой для кукольного театра.

В игровой зоне особое место занимает уголок, в котором на полках или стеллажах размещены игры и игрушки, всякие «развивайки», материалы для творчества, персонажей знакомых потешек, сказок, книги-раскладушки, книжки-картинки. Здесь же размещены настольные игры, кукольный и пальчиковый театр по мотивам произведений. Все это сразу привлекает внимание детей.

Одно из самых важных мест в детской комнате – это пространство для подвижных и других игр. Обычно, это центр комнаты. Именно здесь легче выделить безопасное, не заставленное мебелью место, где он может и дом из кубиков построить, и машинку покатать. Эту игровую зону необходимо застелить детским ковриком с рисунками, чтобы малышу было удобно и не холодно сидеть на полу.

Игры с пальчиками создают благоприятный эмоциональный фон, развивают умение подражать взрослому, учат вслушиваться и понимать смысл речи. Выполнение упражнений и ритмических движений пальцами стимулирует развитие речи. В результате освоения всех упражнений кисти рук и пальцы приобретут силу, хорошую подвижность и гибкость, что в дальнейшем облегчит овладение навыками письма.

Желательно, чтобы детское место располагалось поближе к окну. Там может стоять, например, маленький детский столик и стулья. Это простое, но достаточно универсальное приспособление. Сидя за столиком ребенок может играть с мелкими игрушками, рамками-вкладышами и шнуровками, собирать пазлы и мозаики, листать книжки, выполнять задания в развивающих тетрадках,

раскрашивать, лепить, рисовать... Одним словом, заниматься любым творчеством.

Для детей раннего возраста будет полезно наличие игрового пособия «Волшебный коврик» для развития моторных, сенсорных, речевых и мыслительных способностей. Функции данного пособия: развивающая, диагностическая, коммуникативная, игротерапевтическая, развлекательная.

В распоряжении детей должны быть и следующие игрушки:

- пирамидки на конусной основе из 4-5 колец;
- формочки-вкладыши; конструкторы «Лего»;
- сборно-разборные игрушки; мозаика крупная и мелкая;
- звучащие игрушки (свистки, бубны, барабаны, погремушки и др., неваляшки);
- лото, пазлы, мозаика, складные кубики с разрезными картинками;
- наборы картинок: животные, животные с детенышами, птицы, овощи, фрукты, одежда, посуда, мебель, транспорт, предметы обихода.

Методы речевого развития детей раннего возраста

- *наглядные*: наблюдение за живыми объектами (кошкой, собакой, птицей и т.д.), наблюдения в природе, экскурсии на участок, огород, спортивную площадку ДО и т.д., рассматривание игрушек, предметов и картин, продуктивные виды деятельности (лепка, рисование);

- *практические*: дидактические игры, дидактические упражнения, развивающие игры, игры-драматизации, игры-сюрпризы, пальчиковые игры;

- *словесные*: чтение потешек, стихов, сказок с использованием наглядности; чтение и рассказывание рассказов, заучивание стихотворений с использованием наглядности.

Игры на развитие словесного творчества: «Шкатулка со сказками», «Рассказ по картинке», «Неоконченная сказка», «Прерванный мультфильм» и др.

Целевыми ориентирами речевого развития детей раннего возраста является: владеет активной речью; умеет обращаться с вопросами и просьбами; понимает речь взрослых; знает названия окружающих предметов и игрушек; стремится к общению со взрослыми и активно подражает им.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИГРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ РАЗВИТИЯ РЕЧИ ДЕТЕЙ РАННЕГО ВОЗРАСТА

Ранний возраст является особенно благоприятным периодом для освоения речи.

Цель игровой технологии - не менять ребенка и не переделывать его, не учить его специальным поведенческим навыкам, а дать возможность «прожить» в игре волнующие его ситуации при полном внимании и сопереживании взрослого.

Задачи игровой технологии:

- формирование определенных умений и навыков, необходимых в практической деятельности и др.);
- обогащение словаря ребенка;
- формирование грамматического строя речи;
- правильное произношение звуков;
- развитие диалогической речи, как способа коммуникации социализирующих (развитие активности, инициативности, самостоятельности;
- воспитание доброжелательных отношений с окружающими людьми.

Используя игровую технологию в образовательном процессе, взрослому необходимо обладать эмпатией, доброжелательностью, уметь осуществлять эмоциональную поддержку, создавать радостную обстановку, поощрять ребенка за каждую выдумку и фантазию. Только в этом случае игра будет полезна для развития ребенка и создания положительной атмосферы сотрудничества со взрослым.

В дальнейшем игровые моменты проникают во все виды деятельности детей: познавательную, речевую, игровую, двигательную, продуктивную, связанную с выполнением режимных моментов.

В качестве эффективных видов широко используются народные игры, песенки, потешки, которые доставляют малышам огромную радость.

Речь малышей тесно связана с их практическими предметными действиями. Ребенок может говорить только о том, что видит и делает в данный момент. Поэтому связь слов с конкретными действиями и является очень важным условием для формирования активной речи у детей. Большинство произведений устного народного творчества создавалось с целью развития двигательной активности малыша, которая теснейшим образом связана с формированием речевой активности. Ласковое обращение к ребенку создает эмоциональный положительный фон, снимает напряжение, успокаивает, радует его. Благодаря такому приему, ребенок пытается через мелкую моторику рук повторять за взрослым содержание произведения, (например, в пальчиковой игре) и, тем самым, пополнять словарный запас.

Приемом активизации речевой деятельности могут служить разнообразные задания, предполагающие ответ действием: найдите, покажите, выберите, принесите и т.д. Эти задания не только оживляют занятие, дают возможность детям подвигаться, но и позволяют воспитателю выяснить, имеется ли данное слово, речевой оборот в пассивном словаре ребенка.

В подвижных играх путем проговаривания вместе со взрослыми у детей появляется желание говорить, подталкивает их к речевым контактам.

Между речью и игрой существует двусторонняя связь. С одной стороны, речь развивается и активизируется в игре, а с другой – сама игра развивается под влиянием развития речи. Ребенок словом обозначает свои действия, таким образом, осмысливая их, он выражает свои мысли и чувства.

Поэтому задача обогащения словаря и активизации речи детей должна решаться постоянно.

Игровые средства речевого развития детей раннего возраста:

Для речевого развития используются все виды игровой деятельности: подвижные, пальчиковые, дидактические, настольно-печатные и игры-драматизации, а также через восприятие художественной литературы и фольклора. Например:

- *игры – потешки*, стимулируют процесс речевого развития ребенка (например, при изучении домашних птиц и животных и т.п.)

«Пошел котик на торжок»,

Купил котик пирожок.

Пошел котик на улочку,

Купил котик булочку.

- *пестушки, сопровождаемые движениями:*

Водичка, водичка,

Умой мое личико -

Чтоб глазки блестели,

Чтоб щечки горели,

Чтоб смеялся роток,

Чтоб кусался зубок.

А делая массаж ребенку или зарядку, приговариваете:

Потягушки-потягунюшки,

Поперек толстунюшки.

Ноженьки — ходунюшки,

Рученьки — хватунюшки.

В роток — говорок,

А в головку — разумок...

«Сорока-ворона»

Взрослые проводят круговые движения пальцем по детской ладони в игре «Сорока-ворона кашу варила, деток кормила». Раздавая каши деткам от «сороки-вороны» нужно взять каждый кончик пальца и слегка сжать.

Ладушки

Психологи, и неврологи утверждают, что мозговая деятельность соотносится с мелкой моторикой (мелкими движениями пальцев). Так что вполне вероятно, что, если ладошка научится раскрываться, то и головка активнее начнет работать.

- *разнообразные имитационные упражнения*, связанные с прослушиванием стихотворений, коротких рассказов, потешек («Зайка, приходи...»), «Тили-

бом!», «Ладушки, ладушки»). Слово в сочетании с жестом чрезвычайно важно в становлении умственной и речевой деятельности.

- *народные игры*, в процессе которых водящий показывает какое-то движение, а все повторяют («Где мы были, мы не скажем, а что делали, покажем»).

- *драматизации и инсценировки*. Чаще всего их проводят при ознакомлении с художественной литературой.

Задача педагога – научить детей не только говорить текст от лица того или иного персонажа, но и изображать этот персонаж жестами, мимикой, движениями. Например, инсценировка «Кто в домике живет». Воспитатель вносит игрушки, «поселяет» в домик поочередно. Когда в домике несколько игрушек, спрашивает детей: «Так кто в домике живет?» дети называют, совместно с родителями можно обыграть.

- *рассматривание картинок* (называние, описание). Это рассматривание иллюстраций, картинок мелкого формата самими детьми. Цель – подведение детей к пониманию слов и умению назвать изображение.

- *перебежки*, 3-4 картинки развешены в разных концах комнаты, ребенок и родители переходят от одной картинке к другой, чтобы поговорить о ней.

Этот же метод можно использовать и на прогулке, там дети будут знакомиться со значением других слов (скамейка, куст, песок, дерево и т.д.).

- *«Волшебный мешочек»*. Широко применяется всеми педагогами, он пользуется успехом у детей, способствует как развитию понимания, так и развитию активной речи. Для этого используются мелкие игрушки, различные бытовые мелочи, картинки. Вы достаете предметы из мешочка или предлагаете это сделать ребенку, усложнив задачу, можно проделать какие-то действия с предметом, описать его, разыграть игровую ситуацию.

- *«Я спрячу, а ты поищи»*. Для этого следует подобрать игрушки так, чтобы некоторые из них были в 2-3 экземплярах, игрушек должно быть значительно больше, чем участвующих детей. Прятать игрушки следует так, чтобы они были видны детям, ведь в этом возрасте малыши еще не умеют искать по-настоящему. Когда ребенок найдет игрушку, нужно спросить, как она называется, какая по цвету, т.е. задавать наводящие вопросы.

- *игры с природным материалом* (песком, водой, деревом, а также бумагой). Они оказывают огромное влияние на развитие речевой и познавательной активности ребенка, потому что он может смотреть на них, манипулировать, экспериментировать.

- *Тестоластика*, во время работы с тестопластилином ведется непрерывный разговор с детьми о способах и последовательности работы, что способствует дружественным взаимоотношениям между сверстниками.

- *игры-экспериментирования*, с водой можно организовать множество игр. Варианты знакомства со свойствами воды:

- она жидкая, разливается (ее можно собрать тряпочкой или губкой);

- бывает горячая, теплая и холодная (попробовать на ощупь. Как из горячей воды сделать теплую;

- чистая, прозрачная, через нее все видно (сравнить воду со стаканом молока);

- можно наливать и переливать (дать детям возможность самим переливать);

- воду можно окрасить, добавив в нее краситель (чай, кофе, гуашь, зеленку...).

- *пальчиковый театр*, инсценировка сказок и различных сюжетов при помощи фигурок пальчикового театра развивает фантазию и воображение, обогащает словарный запас, дети более правильно и развернуто строят предложения.

- *куклотерапия* – это метод комплексного воздействия на детей для обогащения и закрепления знаний. При котором совершенствуется мелкая моторика рук и координации движений; способы выражения эмоций, чувств, состояний, движений, которые в обычной жизни по каким-либо причинам ребенок не может или не позволяет себе проявлять.

- *театрализованная деятельность*, позволяет вызвать интерес детей, удержать их внимание, формировать внутреннюю мотивацию речевого высказывания наиболее близкую детям раннего возраста. Используя театрализацию, можно научить правильно мыть руки, пользоваться полотенцем, правильно держать ложку, пользоваться салфеткой.

В настоящее время в работе с детьми родители активно используют несколько методик для речевого развития малышей: мнемотехника, кольца Луллия, настольные речевые игры и др.

Таким образом, игровые технологии оказывают большое воздействие на развитие речи ребенка. Во время игры в кукольный театр интенсивно развивается речь, в том числе, диалогическая, обогащается опыт общения в различных ситуациях, также количественно и качественно обогащается словарный запас.

РОЛЬ ВЗРОСЛЫХ В ФОРМИРОВАНИИ РЕЧИ РЕБЕНКА

Задача взрослых — это развитие активной, коммуникативной речи детей раннего возраста. Для этого необходимо не только постоянно разговаривать с ребенком, но и включать его в диалог, создавать потребность в собственных высказываниях. Собственная речь ребенка не развивается через подражание чужим даже самым правильным образцам. На первых этапах развития речь малыша включена в его практические предметные действия и неотделима от них. Ребенок может говорить только о том, что он видит и что делает здесь и сейчас.

Эмоциональное общение является стержнем, основным содержанием взаимоотношения взрослого и ребенка в подготовительный период развития речи (на первом году жизни). Ребенок отвечает улыбкой на улыбку взрослого, произносит звуки в ответ на ласковый разговор с ним.

В общении потребность изменяется по содержанию в зависимости от характера совместной деятельности ребенка с взрослым.

Различают несколько этапов развития потребности в общении ребенка с взрослым:

1. Потребность во внимании и доброжелательности взрослого - это достаточное условие благополучия ребенка на первом полугодии жизни.

2. Нужда в сотрудничестве или в соучастии взрослого. Такое содержание потребности в общении появляется у ребенка после овладения им произвольным хватанием.

3. Нужда в уважительном отношении взрослого возникает на фоне познавательной деятельности детей.

4. Потребность во взаимопонимании и сопереживании взрослого.

Во втором полугодии ребенок переходит к более сложному взаимодействию со взрослым: выделяются два разных параметра тембровой и тональной.

К двум годам язык жестов и мимики ребенка начинает постепенно угасать и основным средством общения со взрослыми становится речь. Появляется способность управлять своим поведением с помощью слова. Если до 2-х лет действия ребенка определяются в основном воспринимаемой ситуацией, то во второй половине раннего возраста возникает возможность регулировать поведение ребенка посредством речи, т.е. выполнение речевых инструкций взрослого.

На третьем году жизни резко усиливается потребность ребенка в общении. В этом возрасте не только стремительно увеличивается объем общеупотребительных слов, но и возрастает способность к словотворчеству, возникшая к концу второго года жизни.

При этом взрослый часто обращается к ребенку, задает вопросы. Но не следует требовать от малыша немедленного ответа. Взрослый задает вопрос, делает паузу, затем отвечает на вопрос сам. После того, как ребенок много раз услышал название предмета, брал его, ощупывал и рассматривал, действовал с ним, можно попросить малыша принести (показать, найти, подать) знакомый предмет или совершить с ним какое-либо действие.

Речевая политика взрослых. К речи взрослых предъявляются особые требования. (Какие?) Она должна быть правильной, четкой, неторопливой, эмоционально окрашенной, выразительной, спокойной, доброжелательной. Всегда внимательно и заинтересованно выслушивает ребенка, вовлекает детей в разговор на определенную тему, помогает ребенку вступить в контакт со сверстниками и взрослыми.

Наблюдения для малышей - это грандиозные открытия, неиссякаемый источник новой для них информации. С огромным вниманием ребенок наблюдает самые простые, незначительные, с точки зрения взрослого человека события. Организуя наблюдение, взрослый доступно и подробно разъясняет ребенку о предметах и явлениях окружающей жизни, комментирует все происходящее.

От уровня развития речевых способностей зависит дальнейшее овладение знаниями и полноценное развитие детей. Многие современные родители мало и неохотно читают своим детям, не побуждают их к диалоговой речи, поэтому

речь детей не отличается особой выразительностью, ограничиваются односложными ответами.

Детям необходима положительная оценка их деятельности. Поэтому достижения и успехи надо отмечать любые, даже самые скромные. В случае неудачи не акцентировать на них внимание. Сказать, например: «В следующий раз обязательно получится».

Таким образом, нацеленность и продуманность разговоров с детьми на активизацию речи положительно влияет на пополнение словарного запаса, увеличению активного словаря.

Общение и взаимоотношения со сверстниками

В раннем возрасте возникает ещё одна чрезвычайно важная сфера жизнедеятельности ребенка - его общение и взаимоотношения со сверстниками.

Несмотря на то, что потребность в сверстнике занимает далеко не главное место в раннем возрасте и обычно не рассматривается как главная линия его развития, первые формы взаимодействия малышей играют исключительно важную роль для развития личности ребенка и дальнейшего развития межличностных отношений.

Как показывают исследования А.Н. Гвоздева, М.И. Лисиной и др., потребность в общении со сверстниками возникает на третьем году жизни. В этом возрасте общение имеет весьма специфическое содержание, которое представляет собой эмоционально-практическое взаимодействие. Особое место в взаимодействии занимает подражание друг другу.

Дети как бы заражают друг друга общими движениями, эмоциями и через это чувствуют взаимную общность. Такое взаимодействие дает ребенку ощущение своего сходства с другим, равным ему существом. Переживание сходства и общности вызывает бурную радость и способствует осознанию себя.

В этом же возрасте дети начинают говорить с игрушками, картинками, домашними животными.

В период с 1 года до 3 лет важнейшим приобретением становится развитие речи, которая понятна другим и используется как средство общения с другими и управления собой. В развитии речи детей ведущая роль принадлежит взрослым: родителям и близким - в семье.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Раннее детство - период интенсивного развития ребенка.

Использование игровых технологий в речевом развитии детей раннего возраста осуществляется при условии положительной атмосферы сотрудничества со взрослым. Именно в игре ребенок получает возможность активно усваивать знания об окружающем мире, обогащать активный словарь, приобретать навыки правильного поведения в обществе.

В развитии речи детей ведущая роль принадлежит взрослым: воспитателю - в детском саду, родителям и близким - в семье. От культуры речи взрослых, от того, как они говорят с ребенком, сколько внимания уделяют речевому общению с ним, во многом зависят успехи детей в усвоении языка.

Использование игровых технологий обеспечивает успешную реализацию личностно-ориентированных технологий, максимальную удовлетворенность потребности ребенка в самостоятельной речевой или поведенческой деятельности.

Таким образом, целенаправленное развитие речи детей раннего возраста облегчается с использованием различных игровых технологий и обеспечивает позитивное психическое развитие детей.

Использованная литература

1. Сборник аудио-сказок для детей дошкольного возраста «Кәусар бұлақ». - г.Нур-Султан, на сайте «Республиканского центра «Дошкольное детство», 2019 г.
1. Методические рекомендации «Организация театрализованной деятельности в дошкольных организациях», - г.Нур-Султан, на сайте «Республиканского центра «Дошкольное детство», 2016 г.
2. Хрестоматия по художественной литературе «Мәңгілік Ел тағылымы». - г.Нур-Султан, на сайте «Республиканского центра «Дошкольное детство», 2017.
3. Методические рекомендации по организации предметно-развивающей среды для детей раннего возраста. - г.Нур-Султан, на сайте «Республиканского центра «Дошкольное детство», 2015 г
4. Методические рекомендации для родителей по вопросам развития и социализации детей раннего возраста. – Астана, 2018 г. на сайте «Республиканского центра «Дошкольное детство»
5. Гербова В. В. Занятия по развитию речи в первой младшей группе детского сада. – М.: МОЗАЙКА-СИНТЕЗ, 2010. – 112 с.
6. Павлова Л. Н., Пилюгина Э. Г., Волосова Е. Б., Раннее детство: Познавательное развитие. Методическое пособие. – М.: Мозаика– Синтез, 2000. – 152 с.
7. Широкова Г. А. Сенсомоторное развитие детей раннего возраста. Диагностика. Игры. Упражнения. – Ростов н/Д: Феникс, 2006. – 256 с.
8. Бердянская М.Э. Критерии развития детей раннего возраста / М.Э.Бердянская, О.Е.Громова // Управление дошкольным учреждением, 2003 г. – №3.
9. Сотникова, В.М. Контроль за организацией педагогического процесса в группах раннего возраста ДУ / В.М.Сотникова, Т.Е.Ильина. – М, Издательство «Скрипторий», 2003 г.
10. Волосова, Е.Б. Развитие ребенка раннего возраста (основные показатели) / Е.Б.Волосова. – М. Линка-Пресс, 1999 г.
11. Павлова, Л.Н. Раннее детство: Развитие речи и мышления / Л.Н.Павлова. – М., Мозаика-Синтез, 2000 г.
12. Швайко, Г.С. Игры и игровые упражнения для развития речи / Г.С.Швайко. – М. «Просвещение», 1983 г.
13. Педагогические условия психофизического благополучия детей раннего возраста: под редакцией Л.Н.Павловой. – М., 1994 г.
14. Белая, К.Ю. Занятия с малышами в детском саду. Модель воспитания детей раннего возраста / К.Ю.Белая. – М. Линка-Пресс, 2002 г.
15. Любина, Г.А. Рука развивает мозг / Г.А.Любина. – Мн. Научно-методический центр учебной книги и средств обучения, 2002 г.

Содержание

1. Особенности формирования речи у детей раннего возраста.....	25
2. Создание условий для речевого развития.....	27
3. Использование игровых технологий для развития речи детей раннего возраста.....	29
4. Роль взрослых в формировании речи ребенка.....	32
5. Заключение.....	35
6. Используемая литература.....	36
7. Приложение.....	38

**Картотека произведений
устного народного творчества для детей раннего возраста**

<p>Кто у нас хороший? Кто у нас пригожий? Ванечка хороший, Ванечка пригожий Наша деточка в дому Что оладышек в меду Красно яблочко в саду</p>	<p>Водичка, водичка Водичка, водичка Умой мое личико ... Чистая водичка, Умоет Саше личико Ай, лады, лады, лады, Не боимся мы воды, Чисто умываемся, Деткам улыбаемся</p>
<p>2. Люли-люли Люли, люли, люли, Прилетели гули, Сели гули ворковать, Тихо Машу усыплять Спи, малютка почивай. Глаз своих не открывай. Вот и люди спят Вот и звери спят Птицы спят на веточках, Лисы на горочках Зайцы спят на травушке, Утки на муравушке. Детки все по люлечкам. Спят поспят – всем миру спать ит!</p>	<p>Умница Катенька, Ешь кашу сладеньку, Вкусную, пушистую, Мягкую, душистую.</p> <p><i>Во время подготовки детей ко сну:</i> Вот и люди спят, Вот и звери спят. Птицы спят на веточках, Лисы спят на горочках, Зайцы спят на травушке, Утки на муравушке, Детки все по люлечкам.</p> <p><i>Во время одевания на прогулку:</i> Вот они сапожки: Этот с левой ножки, Этот с правой ножки. Если дождичек пойдёт, Наденем калошки; Этот с правой ножки, Этот с левой ножки. Вот так хорошо.</p>
<p>Киска, киска, киска, брысь! На дорожку не садись. Наша деточка пойдёт, Через киску упадёт! Или:</p>	<p>Травка – муравка со сна нялась, Птица – синица за зерна взялась, Зайка - за капустку, Мышка – за корку,</p>

<p>Встань, малыш, ещё разок, Сделай маленький шажок. Топ – топ! Первый раз обходит дом. Топ – топ!</p>	<p>Детки – за молоко</p>
<p>Петушок, петушок Петушок, петушок Золотой гребешок, Масляна головушка, Шелкова бородушка. Что ты рано встаешь, Громко поешь. Детям спать не даешь?</p>	<p>Птичка-птичка - соловей, Прилетай к нам поскорей! Тирли-тирли –тирли-лей Жить нам станет веселей!</p>
<p>Коровушка-буренушка, Встает она до солнышка, Травку в полюшке жует, Молочко домой несет! Девочкам и мальчикам - Всем нальет в стаканчики: «Пейте, пейте, пейте, И еще налейте!»</p>	<p>Наши уточки с утра: «Кря-кря-кря! Кря-кря-кря!» Наши гуси у пруда: «Га-га-га! Га-га-га!» Наши гуленьки вверху: «Гру-гру-гру-гру!» Наши курочки в окно: «Ко-ко-ко! Ко-ко-ко!» А как Петя-петушок Раным-рано поутру Нам споет: «Ку-ка-ре-ку!»</p>
<p>Солнышко-ведрышко, Выгляни в окошечко! Солнышко, нарядись! Красное, покажись! Деточки играют, Тебя ожидают!</p>	<p>Дождик, дождик, веселей, Капай, капай не жалей! Только нас не замочи! Зря в окошко не стучи – Брызни в поле пуще: Станет травка гуще!</p>
<p>Божья коровка, Лети на небко, Там твои детки Кушают котлетки. Всем по одной, А тебе ни одной</p>	<p>Раз, два, три, четыре, пять. Нам друзей не сосчитать, А без друга в жизни туго, Выходи скорей из круга</p>
<p>У Ивашки рубашка, У рубашки кармашки. Хороши кармашки На рубашке Ивашки.</p>	<p>Коровушка-буренушка, Встает она до солнышка, Травку в полюшке жует, Молочко домой несет! Девочкам и мальчикам - Всем нальет в стаканчики: "Пейте, пейте, пейте,</p>

Картотека пальчиковой гимнастики для детей 2 – 3 лет**«Игрушки»**

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Я с игрушками играю *(руки перед собой, сжимаем-разжимаем пальцы обеих рук)*.

Мячик я тебе бросаю *(протягиваем руки вперёд – «бросаем мяч»)*.

Пирамидку собираю *(прямые кисти ладонями вниз поочередно кладём друг на друга несколько раз)*.

Грузовик везде катаю *(двигаем перед собой слегка раскрытой кистью правой руки – «катаем машинку»)*.

«Игрушки»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Мой весёлый круглый мяч *(одной рукой бьём по воображаемому мячу)*.

Щёки круглые не прячь *(смена рук)*.

Я тебя поймаю *(двумя руками, соединив одноимённые пальцы, показываем мяч)*.

В ручках покатаю *(покатали воображаемый мяч между ладоней)*.

«Ягоды»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

С ветки ягодки снимаю *(пальцы расслаблены, свисают вниз. Пальцами другой руки погладить каждый пальчик от основания до самого кончика, как будто снимая с него воображаемую ягодку)*.

И в лукошко собираю *(обе ладошки сложить перед собой чашечкой)*.

Будет полное лукошко, *одну ладошку, сложенную лодочкой, накрыть другой также сложенной ладошкой)*.

Я попробую немножко *(одна сложенная ладошка имитирует лукошко, другой рукой)*

Я поем ещё чуть-чуть *(достать воображаемые ягодки и отправить их в рот)*.

Лёгким будет к дому путь! *(имитируя ножки, средний и указательный пальчики на обеих руках «убегают» как можно дальше)*.

«Грибы»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Красный-красный мухомор - (*соединяем кончики пальцев – изображаем шляпу гриба*),

Белых крапинок узор (*одна рука – «шляпка гриба», указательным пальцем другой руки показываем «крапинки»*).

Ты красивый, но не рвём! (*погрозили пальчиком*)

И в корзинку не берём! (*прямая ладонь от себя – отодвигающий жест*).

«Осень»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Вышла осень погулять, (*«Идём» указательным и средним пальцами одной руки.*)

Стала листья собирать. (*Одной рукой «подбираем» листья и «кладём» в другую.*)

«Овощи»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Я – зелёная капуста, (*руки перед собой образуют круг*)

Без меня в кастрюле пусто. (*наклонили голову – «заглядываем в кастрюлю»*)

Листья снимете с меня, (*разводим руки в стороны.*)

И останусь только я!

«Фрукты»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Жёлтый-жёлтый наш лимон, (*одноимённые пальцы соединяются подушечками – показываем лимон*)

Кислым соком брызжет он. (*пальцы резко разводим в стороны*)

В чай его положим (*соединяем большой, указательный и средний пальцы одной руки и «опускаем лимон в чай»*)

Вместе с жёлтой кожей. (*пальцы в том же положении, делаем вращательные движения – «помешиваем чай»*)

«Овощи - фрукты»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

В огороде много гряд, (*сжимают и разжимают пальцы*)

Тут и репа, и салат, (*загибают пальцы поочередно*)

Тут и свёкла, и горох,

А картофель разве плох?

Наш зелёный огород (*хлопают в ладоши*)

Нас прокормит целый год.

«Одежда»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Я надену сапоги, *(показываем на ноги, туловище, голову)*

Курточку и шапку.

И на руку каждую *(одна рука выпрямленными пальцами вверх, другая – проводит по мизинцу и ребру ладони, показывая направление надевания перчаток)*

Натяну перчатку. *(смена рук)*

«Обувь»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Обуваем ножки бегать по дорожке. *(двумя пальцами «шагают» по столу)*

Повторяй за мной слова: *(сжимают и разжимают пальцы)*

Ножка – раз, ножка – два! *(ставят два пальца на стол и поднимают по одному)*

В магазине покупают *(сжимают и разжимают пальцы)*

И на ножки надевают

Папа, мама, брат и я – *(загибают пальцы на руках)*

Любит обувь вся семья. *(«Шагают» пальцами по столу.)*

«Посуда»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Из тарелок, как один, *(ладони вместе перед собой «тарелка»)*

Суп мы ложками едим. *(вращательные движения рукой с воображаемой ложкой)*

Вилкой кушаем котлеты, *(указательный и средний пальцы выпрямлены, большой палец придерживает безымянный и мизинец – «держим вилку»)*

Ножик режет нам омлеты. *(«режем» прямой ладонью взад-вперёд)*

«Продукты питания»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Муку в тесто замесили, *(сжимают и разжимают пальцы)*

А из теста мы слепили *(прихлопывают ладонями, «лепят»)*

Пирожки и плюшки, *(поочередно разгибают пальцы, начиная с мизинца)*

Сдобные ватрушки,

Булочки и калачи – *(обе ладони разворачивают вверх)*

Всё мы испечем в печи.

Очень вкусно! *(гладят животы)*

« Снеговик»

Тра-та-та! Тра-та-та! Рады снегу детвора!

Тра-та-та! Тра-та-та! Лепим мы снеговика!

Ком на ком поставили, глазки подведём,
Нос-морковку вставим, шапочку найдем.
Вот какой снеговичок, толстый белый пухлячок!

«Зима»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Снег ложится на дома, *(руки разводим в стороны, ладонями вниз)*

Улицы и крыши. *(руки «домиком»)*

Тихо к нам идёт зима, *(палец к губам. «Идём» указательным и средним пальцами одной руки)*

Мы её не слышим... *(рука за ухом)*

«Зимние забавы»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Что зимой мы любим делать? *(поочерёдно соединяют большой палец с остальными)*

В снежки играть,

На лыжах бегать,

На коньках по льду кататься,

Вниз с горы на санках мчаться.

«Части тела»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

У меня есть голова, *(слушаем стихотворение и указываем на соответствующие части тела)*

Грудь, живот, а там – спина,

Ножки – чтобы поскакать,

Ручки – чтобы поиграть.

«Домашние животные»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Вот, убрав царапки, *(«моем руки»)*

Кошка моет лапки.

Мордочку и ушки *(круговые движения ладонью по лицу)*

На своей макушке. *(чуть согнутые ладошки движутся за ушами – показываем, как кошка моет ушки)*

«Детеныши домашних животных»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Побежали вдоль реки *(двигают указательными и средними пальцами по поверхности стола от себя к краю. Повторяют несколько раз)*

Котята наперегонки.

«Дикие животные наших лесов»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Заяц и ёжик навстречу друг другу (*указательные и средние пальцы обеих рук «идут» навстречу друг другу*)

Шли по дорожке по полю, по лугу.

Встретились – и испугались они. (*стукнуть кулачками*)

Быстро бежали – поди догони! (*снова пальцы «идут», но теперь в разные стороны*)

«Детеныши диких животных»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Это зайчонок, это бельчонок, (*сгибают пальцы в кулак, начиная с мизинца.*)

Это лисёнок, это волчонок,

А это спешит, ковыляет спросонок (*Вращают большим пальцем.*)

Бурый, мохнатый,

Смешной медвежонок.

«Домашние и дикие животные»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Зайка – ушки на макушке – (*руки у висков, указательные и средние пальцы выпрямлены – «ушки»*)

Скачет, скачет по опушке. (*руки щепотью вниз у груди – «скачет»*)

Шёл за ним колючий ёжик, (*переплели пальцы и пошевелили*)

Шёл по травке без дорожек,

А за ёжиком – краса – (*плавные движения руками перед собой*)

Рыжехвостая лиса.

«Дикие животные жарких стран»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Хобот носит только он – (*рукой плавно двигаем перед собой – изображаем хобот*)

Лопухий серый слон. (*приставляем руки к ушам*)

«Домашние птицы»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Зёрна курочка клюёт, (*обе ладошки вместе отклоняем от себя*)

И цыплятки тут как тут. (*щепотки «клюют» по очереди*)

В воду уточка нырнёт, (*ладошки вместе «ныряют» вперёд*)

А цыплятки не нырнут. (*погрозили пальчиком*)

«Домашние птицы и их детеныши»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Есть у курицы цыплёнок, *(большим пальцем поочерёдно касаются остальных, начиная с мизинца)*

У гусыни есть гусёнок,

У индюшки – индюшонок,

А у утки есть утёнок.

У каждой мамы малыши – *(перебирают пальцы по очереди)*

Все красивы, хороши.

«Дикие птицы»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Дятел дерево долбит: *(одна ладонь прямая – это «дерево», другая – «дятел» - кулачком стучите о неё)*

Тук-тук-тук.

Целый день в лесу стоит *(смена рук.)*

Стук-стук-стук.

«Мебель»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

На кровати мы спали, *(руки под щёку)*

Вещи в шкаф уже убрали. *(свободно двигаем руками – «убираем вещи»)*

Мы на стуле посидели *(ладонью одной руки накрываем кулак другой)*

И за столиком поели. *(вращательные движения рукой с воображаемой ложкой)*

«Транспорт»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

По шоссе идут машины, *(крутим воображаемый руль)*

По асфальту едут шины. *(локти прижаты к туловищу, ладони двигаются параллельно друг другу)*

По дороге не беги, *(погрозили пальцем)*

Я скажу тебе: «Би-би». *(рука сжата в кулак, большой палец выпрямлен – «сигналим»)*

«Насекомые»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Мы пошли гулять на луг, *(«идём» указательными и средними пальцами обеих рук)*

А по лугу ползал жук! *(одна рука «ползёт» по бедру или по одной руке)*

«Лето»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Солнцем ласковым согрето, (*«идём» указательным и средним пальцами одной руки*)

За весной приходит лето.

Будем в озере нырять (*«ныряем» соединёнными вместе ладонями от груди вперёд*)

И цветочки собирать. (*«срываем» одной рукой и «собираем» в другую*)

«Космос»

Цель: развитие мелкой моторики, координации движений пальцев рук.

Утро – солнце всходит. (*поднимаем растопыренную ладошку*)

Ночь – луна приходит. (*поднимаем другую руку, пальцы полукругом – «месяц»*)